

Сердюков К. Г.

к.е.н., доцент,

Харківський інститут фінансів

Київського національного торговельно-економічного університету,

Україна; e-mail: koges@ukr.net

Шульга Н. В.

к.пед.н., доцент,

Харківський інститут фінансів

Київського національного торговельно-економічного університету,

Україна; e-mail: schulganv@i.ua

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ КОРПОРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ В ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВАХ

Анотація. В статті проаналізовано можливості застосування синергетичної методології в пізнанні механізму корпоративного контролю в господарських товариствах. Окреслено положення, що визначають сутність синергетичного світобачення у науковому пізнанні. У рамках синергетичного підходу виділено методи дослідження процесу формування механізму корпоративного контролю. Схарактеризовано поняття «середовище корпоративного контролю», «середовище корпоративних відносин», «механізм корпоративного контролю» і «система корпоративного контролю в господарських товариствах». На основі узагальнення наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених проведено аналіз характеристик системи корпоративного контролю.

Ключові слова: корпоративний контроль, господарські товариства, корпоративні відносини, методологія, синергетика, середовище, система.

Формул: 0; рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 18

Serdyukov K. G.

PhD in Economics, Associate Professor,

Kharkiv Institute of Finance

Kyiv National University of Trade and Economics,

Ukraine; e-mail: koges@ukr.net

Shulga N. V.

PhD in Pedagogy, Associate Professor,

Kharkiv Institute of Finance

Kyiv National University of Trade and Economics,

Ukraine; e-mail: schulganv@i.ua

METHODOLOGICAL BASES OF CORPORATE CONTROL SYSTEM STUDY IN BUSINESS PARTNERSHIPS

Abstract. Possibilities of synergetic methodology application in knowledge of the corporate control mechanism, as well as features that determine the essence of synergetic philosophy in scientific knowledge have been analyzed in the article.

Concepts "Environment" and "System" are key in the research. The corporate control environment is a complex dynamic variable entity that defines a set of subjective, objective and socio-cultural conditions, factors, influences that create opportunities for the formation, functioning and evolution of the corporate control system.

The corporate relations environment is a holistic corporate space that defines the features of information, operational and cultural interaction of entities in the corporation, as well as provides interaction with the corporate sector environment. The corporate relations environment is the external environment of the corporate control system and affects the corporate control mechanism.

The corporate control mechanism is a balanced, multifunctional and multicomponent system that reflects the impact of participants in corporate relationships, corporate governance, as well as the specifics of financing on the outcome of strategic decisions.

The concept of "Corporate Control System" is an internal and external control system, which includes the whole set of regulatory, socio-cultural, institutional guidelines that determine the corporate control mechanism in order to increase the efficiency of the corporation's functioning through timely impact on the process of balancing the interests of stakeholders. The main characteristics of this system are openness to external influences, complexity of the structure, non-equilibrium of the state, non-linearity of development and the ability to self-organization.

Key words: corporate control, business partnerships, corporate relations, methodology, synergetics, environment, system.

JEL classification: D2, M1

Formulas: 0; fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 18

Сердюков К. Г.

к.э.н., доцент,

Харьковский институт финансов

Киевского национального торгово-экономического университета

Украина; e-mail: koges@ukr.net

Шульга Н. В.

к.пед.н., доцент,

Харьковский институт финансов

Киевского национального торгово-экономического университета

Украина; e-mail: schulganv@i.ua

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ СИСТЕМЫ КОРПОРАТИВНОГО КОНТРОЛЯ В ХОЗЯЙСТВЕННЫХ ОБЩЕСТВАХ

Аннотация. В статье проанализированы возможности применения синергетической методологии в познании механизма корпоративного контроля в хозяйственных обществах. Определены положения определяющие сущность синергетического мировоззрения в научном познании. В рамках синергетического подхода выделено методы исследования процесса формирования механизма корпоративного контроля. Охарактеризованы понятия «среда корпоративного контроля», «среда корпоративных отношений», «механизм корпоративного контроля» и «система корпоративного контроля в хозяйственных обществах». На основе обобщения научных работ отечественных и зарубежных ученых проведен анализ характеристик системы корпоративного контроля.

Ключевые слова: корпоративный контроль, хозяйственные общества, корпоративные отношения, методология, синергетика, среда, система.

Формул: 0; рис.: 0, табл.: 0, библиограф.: 18

Вступ. Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає методологію наукового пізнання як сукупність методів дослідження, які застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта пізнання. Нині широко використовується запропонований В. Стюпіним поділ методів дослідження за видом наукової раціональності Автор [1] виділяє наступні методи пізнання дійсності: класичні, які ґрунтуються на механістичному детермінізмі та постулюють лінійний, безальтернативний, детермінований напрямок розвитку соціально-економічних процесів; некласичні - побудовані на постулатах відносності пізнання, багатомірності істини, залежності напрямку еволюції деякого процесу від впливу випадкових факторів; постнекласичні, що розкривають особливості розвитку процесів та явищ як нелінійну еволюцію складних систем, напрямком якої може бути змінено під впливом внутрішніх або зовнішніх факторів.

Сучасні соціально-економічні системи (до яких без сумніву належить і система корпоративного контролю в господарських товариствах) є відкритими до зовнішніх впливів, залежними від характеру взаємодії елементів, що представляють такі системи як єдине ціле, нелінійними за рахунок багатоваріантності, альтернативності напрямків еволюції. Отже, в дослідженні таких систем доцільно послуговуватися постнекласичною методологією наукового пізнання, сутність якої полягає в наступному: аналіз складних нелінійних відкритих систем, здатних до самоорганізації, засобами тільки однієї науки є фрагментарним; випадкові фактори суттєво впливають на напрямок розвитку системи тільки в особливі періоди, коли система не здатна їх знівелювати; ідея довгострокової детермінації не відповідає реаліям буття, оскільки не лише причина породжує наслідки, а й наслідки породжують причину, що зумовлює нелінійність та багатоваріантність шляхів еволюції системи; постулюється людиновимірність наукового пізнання, оскільки неможливо виключити не тільки суб'єкт дослідження із процесу пізнання, а і його ціннісно-цільові структури; наукове пізнання розглядається як взаємодія об'єкта і суб'єкта, що розвивається в певному контексті.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Поміж підходів, які ґрунтуються на засадах постнекласичного методу наукового пізнання, широким методологічним інструментарієм дослідження складних соціально-економічних систем володіє синергетика. Термін «синергетика» було запропоновано Г. Хакеном [2], який схарактеризував синергетику як науку, що вивчає загальні дії, співпрацю великої кількості подібних за поведінкою елементів відкритих складних систем, що забезпечують перехід усієї системи від неупорядкованості до порядку. Адаптивний ресурс синергетики, на думку В. Буданова [3], полягає у можливості цієї науки віднайти адекватні відповіді на глобальні виклики, з якими стикається сучасна цивілізація. За висловом О. Гури [4], синергетика є парадигмою, що змінює наукову свідомість у напрямках від фрагментарності до цілісності, оскільки світ не може бути зведений до незалежних одна від одної сутностей; від статичності до процесуальності, бо природа та свідомість виступають як єдине когерентне ціле, що постійно змінюється; від об'єктивізму до інтерпретаціонізму, оскільки знання може бути представлене в різних контекстах; від абсолютності до відносності, залежно від методів, засобів та ціннісних засад пізнання; від лінійності до нелінійності, оскільки малі зміни можуть спричинити значні наслідки; від локалізованості до нелокалізованості, бо будь-які події можна розглядати в різних системах координат.

Саме тому, на нашу думку, синергетичне світобачення займає домінуючі позиції в сучасних наукових дослідженнях (як вітчизняних, так і зарубіжних авторів), пов'язаних з аналізом проблем, що виникають в соціально-економічній сфері. Так, наприклад, J. P. T. Domingues, P. Sampaio, P. M. Arezes [5] наголошують на важливості застосування синергетичного підходу в дослідженні шляхів інтеграції систем управління. L. Natton [6] на основі синергетичного підходу розкриває особливості побудови технологічної моделі організації підприємницької діяльності малого бізнесу. Особливості застосування синергетичного підходу до крос-культурного управління та керівництва мультинаціональними компаніями проаналізовано в науковій розвідці М. Нерсіу [7]. Н. Бичкова [8] зазначає, що умови забезпечення стійкого розвитку корпорації можуть бути визначені у контексті системно-синергетичного підходу. Особливості функціонування державно-приватного партнерства з позицій системно-синергетичного підходу розкриває І. Косач [9]. Авторка доводить важливість синергійної взаємодії для економічних суб'єктів, окреслює основні риси позитивного синергійного ефекту економічної системи, яка має здатність комбінувати взаємодоповнюючі елементи функціональних потенціалів та ресурси інтегрованих суб'єктів. В. Рябенко [10] зазначає, що концепція синергізму (як виникнення і розвитку позитивного зворотного зв'язку і наступного за цим процесом розвитку) повинна стати новою парадигмою управління сучасними підприємствами.

Загалом, як зазначає Г. Шевцова [11], існує декілька напрямків наукових досліджень, що висвітлюють особливості застосування синергетичної методології у дослідницькому полі

сучасної економічної науки. Перший напрямок включає в себе дослідження, спрямовані на пошук та оцінку різного роду синергетичних ефектів в окремих сферах та підсистемах економічної діяльності. Другий напрямок – студії, що розвивають ідею застосування синергетичного підходу у напрацюванні рекомендацій щодо удосконалення організації, комунікаційних зв'язків, форм і методів управління економічними структурами. Наступний напрямок – наукові розвідки щодо застосування ідей синергетики в стратегічному плануванні й управлінні. Окремим вектором наукових пошуків є дослідження присвячені проблемам моделювання й ефективного управління динамікою розвитку складних економічних систем.

І все ж таки при всьому розмаїтті напрямків та рівнів наукових пошуків проблема теоретичного обґрунтування методологічного базису, що уможлиблює дослідження механізму корпоративного контролю в господарських товариствах як складної, відкритої до зовнішніх впливів, нелінійної та здатної до самоорганізації соціально-економічної системи, залишилась поза полем зору дослідників. Тож пошук вирішення зазначеної проблеми і є метою нашого подальшого дослідження.

Результати дослідження. Дослідження механізму корпоративного контролю в господарських товариствах проведемо на методологічному базисі синергетики. При цьому будемо спиратись на наступні положення, що визначають сутність синергетичного світобачення у науковому пізнанні:

- весь об'єктивний світ є складноорганізованим, таким що постійно перебуває в процесі становлення;
- реальні соціально-економічні системи є відкритими, нелінійними та складними, знаходяться в постійному розвитку та трансформації, еволюціонують унаслідок спонтанних змін, що виникають як у результаті взаємодії з навколишнім середовищем, так і з новаціями в самих системах;
- у процесі свого розвитку система проходить через ряд деструктивних та конструктивних станів, у яких важливу роль відіграють не лише динамічні, а й стохастичні процеси;
- хаос є важливим фактором, який стимулює систему до вибору нових шляхів розвитку та структурування;
- неможливо однозначно передбачити до якого із стійких станів потрапить система під час переходу через зону нестійкості;
- повернення до стабільності можливе за рахунок процесів самоорганізації, що виникають у критичних точках еволюції системи (точках біфуркації);
- гомеостаз підтримується в системі за рахунок негативних зворотних зв'язків; якщо зворотний зв'язок позитивний, у ній накопичується ентропія, що виводить систему в нерівноважний стан;
- вектор еволюції соціально-економічної системи залежить від когерентної дії всіх її елементів;
- результат функціонування системи в цілому неможливо відобразити як суму результатів функціонування її окремих частин.

Крім того, будемо спиратись на наступні методи як сукупність прийомів та операцій, що надають можливість у рамках синергетичної методології досягти певних результатів у процесі дослідження процесу формування механізму корпоративного контролю в господарських товариствах:

- метод холізму, що визначає необхідність застосування цілісного підходу до пізнання й оцінки механізму корпоративного контролю в господарських товариствах, визнання його емерджентних властивостей;
- метод часткового редукціонізму, який потребує аналізу поведінки окремих складників задля того, щоб мати можливість дослідити сукупність найбільш можливих траєкторій розвитку механізму корпоративного контролю;

- метод плюралізму, який виступає умовою всебічного пізнання механізму корпоративного контролю в господарських товариствах під різними кутами зору, що забезпечує найбільш повну істинність знання про нього.

Одними з ключових понять синергетики є концепти «середовище» та «система». Середовище корпоративного контролю може бути потрактоване як складне динамічне варіативне утворення, що визначає сукупність суб'єктивних, об'єктивних і соціокультурних умов, чинників, впливів, які створюють можливості для формування, функціонування та еволюції системи корпоративного контролю в господарських товариствах. З точки зору синергетики, дане середовище має забезпечувати повний комплекс можливостей для здійснення варіативного вибору напрямку еволюції всіх потенціально існуючих в ньому систем корпоративного контролю, їх самоорганізації, вдосконалення та реалізації в корпоративному секторі сфери торгівлі.

Синергія елементів середовища корпоративного контролю призводить до виокремлення тих його властивостей, які пов'язані з виділенням можливостей сприйняття певної частини середовища як єдиного цілого, підпорядкованого досягненню визначених цілей. Як наслідок, із обмеженої частини середовища формується система корпоративного контролю в господарських товариствах (як сукупність елементів, що перебувають у взаємодії та пов'язані між собою такими відношеннями, що утворюють їх цілісну та нерозривну єдність), а саме середовище поділяється на внутрішнє (елементи та зв'язки, що утворили систему) та зовнішнє (елементи та зв'язки, що не ввійшли до складу системи, однак активно взаємодіють з нею).

Зовнішнім середовищем корпоративного контролю є середовище корпоративних відносин, що може бути схарактеризоване як єдиний корпоративний простір, який визначає особливості інформаційної, операційної та культурної взаємодії суб'єктів у господарському товаристві, а також забезпечує взаємодію із середовищем корпоративного сектору економіки. Середовище корпоративного сектору економіки (як зовнішнє середовище корпорації), за визначенням А. Хімченко [12], містить в собі сили, зовнішні стосовно корпорації, але які впливають на її результативність. Поміж них автор виділяє державні органи (що створюють норми і правила корпоративного контролю, визначають відповідальність суб'єктів корпоративних відносин), механізми ринкового контролю та його складові (ринки продукції та фінансові ринки), інституційні інвестори (громадські організації, засоби масової інформації, що впливають на стратегію і тактику господарського товариства).

Середовище корпоративних відносин через такі фактори як організаційна структура господарського товариства, корпоративне управління та корпоративна культура впливає на процес розвитку та особливості функціонування внутрішнього середовища корпоративного контролю, характер взаємодії між елементами якого окреслює механізм корпоративного контролю у господарському товаристві, який представляє собою збалансовану, багатофункціональну та багатокомпонентну систему впливу учасників корпоративних відносин, керівних органів господарського товариства, а також особливостей фінансування господарської діяльності на результат прийняття стратегічних рішень. Формування механізму корпоративного контролю повинно бути спрямоване на забезпечення прав на участь у корпоративному управлінні та захист інтересів учасників корпоративних відносин через розподіл та реалізацію корпоративного контролю у господарських товариствах, що можливо, якщо дотримуватись наступних принципів [13]: законності, що визначає необхідність дотримання чинного законодавства та локальних нормативних актів господарського товариства; зорієнтованості, як спрямованості на досягнення цілей, завдань та інтересів корпорації; гнучкості, що вимагає швидкої та адекватної реакції на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищах; системності та безперервності корпоративного контролю; незалежності, що передбачає допуск незалежних експертів до процесу прийняття рішень; вмотивованості – створення системи мотивації для учасників корпоративних відносин, яка повинна сприяти зацікавленості в підвищенні ефективності корпоративного

контролю; максимально можливої фінансової, інформаційної та управлінської прозорості; орієнтації управлінців на ризик в умовах жорсткої конкуренції та нестабільної суспільно-економічної ситуації; відповідальності, коли кожен учасник корпоративних відносин несе відповідальності за свої дії, особливо ті, що шкодять інтересам господарського товариства.

Узагальнюючи наукові доробки [14-17], схарактеризуємо поняття «система корпоративного контролю в господарських товариствах» як систему внутрішнього та зовнішнього контролю у господарському товаристві, що включає в себе всю сукупність нормативно-правових, соціокультурних, інституційних настанов, які визначають механізми здійснення контролю з метою підвищення ефективності функціонування корпорації за рахунок своєчасного впливу на процес балансування інтересів зацікавлених осіб. Означена система є соціально-економічною, отже вона є відкритою, динамічною, здатною до самоорганізації в умовах нелінійного розвитку економічних процесів системою, зі складними інституційними формами і відносинами між ними [15]. Проведемо більш детальне дослідження характеристик цієї системи.

Відкритість системи корпоративного контролю у господарських товариствах визначає її здатність до неперервного обміну речовиною, енергією та інформацією із зовнішнім середовищем. Такий інформаційний існує в кожній точці системи, а не тільки через фіксовані канали. Таким чином зовнішнє середовище виступає в ролі об'ємного джерела тієї речовини, енергії та інформації, що споживає система.

Складність системи корпоративного контролю у господарських товариствах може бути схарактеризована (за Є. Князевою [18]) через а) множину елементів системи, що поєднуються між собою нетривіальними, оригінальними зв'язками; б) внутрішню різноманітність системи, яка виражається в розмаїтті її елементів та компонентів, що сприяє гнучкості системи, її здатності модифікувати свою поведінку залежно від зміни умов функціонування; в) багаторівневність системи, що має свою ієрархію та архітектуру; г) емерджентність системи, що визначає її можливість до демонстрації таких властивостей, які не можуть бути визначені з аналізу поведінки окремих елементів системи; д) пам'ять системи, за рахунок якої під час зміни режиму функціонування процеси всередині системи можуть бути відновлені; ж) наявність від'ємних (таких, що забезпечують підтримання рівноваги) та додатних (таких, що сприяють збільшенню складності системи) обернених зв'язків.

Складність системи реалізується через її тернарну ієрархічну будову, яка визначає розподіл функцій корпоративного контролю та умови підпорядкування за рівнями, що дає змогу зосередити розв'язання стратегічних завдань на мегарівні, тактичних та операційних – на макрорівні, а необхідні ресурси – на мікрорівні. Крім того, ієрархічний спосіб побудови системи корпоративного контролю забезпечує певну автономність елементів на кожному з рівнів, що визначає наявність не тільки спільної мети для всієї системи, а й локальних цілей для її складових компонентів. Таким чином, в системі існує небезпека того, що цілі окремих компонентів системи не будуть співпадати із загальною метою (або будуть взагалі протилежними їй) і можуть спричинити флуктуації у системі.

Під флуктуаціями зазвичай розуміють [8; 11; 18] збурюючі дії (що можуть бути викликані як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками), які спричиняють незначні відхилення від закономірного напрямку розвитку системи. Так, до зовнішніх факторів, що викликають флуктуації у системі корпоративного контролю можуть бути віднесені [8] наслідки фінансово-економічної кризи, посилення інформаційних потоків, впровадження інновацій, інтеграційні процеси у корпоративному секторі; до внутрішніх – реструктуризацію корпорації, модернізацію виробництва, зміну обсягів фінансування тощо.

За рахунок від'ємних зворотних зв'язків система корпоративного контролю підтримує допустимий рівень флуктуацій, такий що забезпечує стан відносної динамічної стійкості (гомеостаз), який характеризується збереженням основних параметрів і властивостей системи у визначеному діапазоні. При збільшенні рівня флуктуацій, що підсилюються впливами ззовні, а також внутрішніми механізмами позитивних зворотних зв'язків, система

може втратити стійкість та перейти у нерівноважний стан: відбуваються критичні зміни макроскопічних параметрів системи (складу, структури, поведінки тощо).

Нерівноважний стан приводить систему корпоративного контролю у точку біфуркації, в якій вона балансує на межі вибору між майбутніми станами, і вибір напрямку подальшого розвитку може залежати навіть від незначної флуктуації. В точці біфуркації в системі починають діяти процеси самоорганізації, які під впливом атрактора трансформують структуру системи корпоративного контролю та формують новий вектор її розвитку.

Термін «самоорганізація» використовують [8; 9] для визначення здатності складних відкритих систем до створення, упорядкування або відтворення своєї внутрішньої просторово-часової структури в станах, далеких від рівноваги. На думку І. Косач [9], самоорганізація в економічній діяльності представляє собою процес, що приводить соціально-економічну систему до ефективної, ґрунтованої на кооперації між елементами, взаємодії її підсистем. В. Рябенко [10] зазначає, що можуть бути виділені три основні процеси самоорганізації, які тісно пов'язані з процесами управління: формування потенціалу (виникнення якісно нової цілісної структури з деякої сукупності елементів); використання потенціалу (підтримання структури під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів); розвиток потенціалу (вдосконалення структури, здатність накопичувати та використовувати минулий досвід). Самоорганізація у системі корпоративного може бути як керованою, так в некерованою. Управління цим процесом повинно бути спрямованим на напрацювання правил переходу системи із нерівноважного стану до спрямованого в напрямку атрактора розвитку, відповідно до яких адаптуються всі інші параметри системи.

Атрактор може бути схарактеризовано як відносно стійкі стани системи корпоративного контролю, до яких прямує вся множина можливих траєкторій еволюції цієї системи. Виділимо основні функції атрактора [3; 18]:

1. структурна: атрактор визначає структуру відносно стабільного стану, до якого спрямовано всю множину траєкторій розвитку системи корпоративного контролю, і який вона може досягти під впливом певних внутрішніх та зовнішніх умов;
2. еволюційна: атрактор визначає ту сукупність умов, що забезпечують еволюцію всіх можливих траєкторій розвитку системи у визначеному напрямку до відносно стійкого стану;
3. адаптивна: атрактор повертає систему із нестабільного стану до відносно стабільного, який на даний момент є оптимальним для розвитку цієї системи.

Під час біфуркаційного збурення система корпоративного контролю знаходиться під впливом множини атракторів, однак кожен з них має різну силу впливу. В точці біфуркації система змінює вектор свого розвитку в напрямку того атрактора, який має найбільший вплив на неї в даній ситуації у конкретний момент часу. Така багатоваріантність та альтернативність напрямків розвитку системи корпоративного контролю є результатом її нелінійності.

Поміж особливостей нелінійності системи корпоративного контролю виділимо: можливість посилення флуктуацій, що можуть приводити до катастрофічних наслідків навіть під впливом незначних відхилень системи від траєкторії розвитку; існування порогу чутливості, коли флуктуація, сила якої менша порогу чутливості затухає, а флуктуація, що перевищила поріг чутливості, багатократно зростає та може значно впливати на еволюцію системи; спектральність, що постулює існування лише визначеного спектру напрямків розвитку системи; мінливість як схильність до неочікуваних змін у процесі функціонування системи; наявність «режимів із загостренням», що виникають у областях близьких до точок біфуркації та характеризуються необмеженим збільшенням (за скінчений проміжок часу) інтенсивності процесів, які відбуваються в системі корпоративного контролю.

Висновки. В якості методологічною бази пізнання системи корпоративного контролю в господарських товариствах може бути обрано синергетичне світобачення, оскільки воно надає можливість реалізувати:

складну людиномірну структуру системи корпоративного контролю, еволюція якої значною мірою залежить від впливу ентропії, що надходить у систему з середовища

корпоративних відносин у вигляді певного обсягу інформації та призводить до внутрішніх флуктуацій;

відкритість системи корпоративного контролю, що виражається у сприйнятті змін, які відбуваються як ззовні, так і всередині системи, та приводять до новоутворень у системі;

здатність до самоорганізації, як когерентної дії структурних елементів системи корпоративного контролю, що здійснюється на основі синергії процесів формування, використання та розвитку потенціалу корпоративного контролю у господарському товаристві та спрямована на досягнення цілі-атрактора;

нелінійність як мінливість, багатоваріантність, альтернативність механізмів реалізації корпоративного контролю, що в сукупності являють собою поле векторів розвитку системи корпоративного контролю в середовищі корпоративного сектору економіки.

Синергетична методологія надає достатню інструментальну базу для побудови моделей системи корпоративного контролю як у статичній (такій, що розкриває особливості ієрархічної будови цієї системи), так і у динамічній (надає можливість схарактеризувати еволюцію системи) формах.

Література

1. Стёпин, В. С. Теоретическое знание [Электронный ресурс] / В. С. Стёпин. – Режим доступа: <http://philosophy.ru/library/stepin/index.html>.
2. Haken, H. Synergetics. An Introduction Nonequilibrium Phase Transitions and Self-Organization in Physics, Chemistry and Biology [Text] / Hermann Haken. – Berlin : Springer-Verlag, 1977. – 390 p.
3. Буданов, В. Г. Методология синергетики в постнеклассической науке и в образовании [Текст]. – Москва : Изд-во ЛКИ, 2009. – 240 с. – (Синергетика в гуманитарных науках).
4. Гура, О. І. Професійна самоорганізація викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект [Текст] / О. І. Гура // Вища освіта України. – 2009. – № 2. – Додаток 1. Тематичний випуск «Наука і вища освіта в Україні: міра інтеграції». – С. 32–42.
5. Domingues, P. Management Systems Integration : a Synergistic Approach [Electronic resource] / P. Domingues, P. Sampaio, P. M. Arezes. – Available at: https://www.researchgate.net/publication/230838122_MANAGEMENT_SYSTEMS_INTEGRATION_A_SYNERGISTIC_APPROACH
6. Hatton, L. A Synergistic Approach to Small Business Entrepreneurship [Text] / Lindle Hatton // Journal of Management and Marketing Research. – 2014. – Vol. 17. – P. 1–12.
7. Herciu, M. A Synergistic Approach of Cross-cultural Management and Leadership Style [Text] / Mihaela Herciu // Journal of International Studies. – 2014. – Vol. 7, № 2. – P. 106–115.
8. Бичкова, Н. В. Стійкість розвитку сучасної корпорації у контексті системно-синергетичного підходу [Текст] / Н. В. Бичкова // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. – 2010. – № 3. – Т. 2 (152). – С. 90–93.
9. Косач, І. А. Державно-приватне партнерство в контексті системно-синергетичної парадигми [Текст] / І. А. Косач // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2015. – № 2. – С. 49–55.
10. Рябенко, В. В. Синергетичний підхід до управління потенціалом підприємства [Текст] / В. В. Рябенко // Управління сучасним підприємством : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., 22–23 березня 2012 р. – К. : НУХТ, 2012. – С. 39–40.
11. Шевцова, Г. З. Управління підприємствами на основі концепції організованої синергії [Текст] : дис. ... докт. екон. наук : 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Шевцова Ганна Зівна. – Київ, 2016. – 470 с.
12. Хімченко, А. М. Зовнішнє та внутрішнє середовище функціонування корпорацій [Текст] / А. М. Хімченко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.14. – С. 258–264.
13. Михайлова, Н. С. Концепція удосконалення організаційно-економічного механізму корпоративного контролю в сучасних умовах [Текст] / Н. С. Михайлова // Вісник ЖДТУ. – 2001. – № 4 (58). – С. 257–260.
14. Blair, M. M. Ownership and Control : Rethinking Corporate Governance for the Twenty-first Century [Text] / Margaret M. Blair. – Washington : Brookings institution, 1995. – 372 p.
15. Уманців, Ю. М. Корпоративні структури у глобальному конкурентному просторі [Текст] : монографія / Ю. М. Уманців. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 408 с.
16. Faris, R. M. Corporate Networks and Corporate Control: The Case of the Delaware Valley [Text] / R. M. Faris. – Greenwood Publishing Group, 1991. – 195 p.
17. Perotti, E. The Political Economy of Corporate Control and Labor Rents [Text] / Enrico Perotti, Ernst-Ludwig von Thadden // Journal of Political Economy. – 2006. – Vol. 114. – P. 145–174.
18. Князева, Е. Н. Система и среда: сопряжение сложности, эмерджентности и управленческой активности [Текст] / Е. Н. Князева // Междисциплинарные проблемы среднего подхода к инновационному развитию / под ред. В. Е. Лепского. – Москва : Когито-центр. – 2011. – С. 74–83.

Стаття надійшла до редакції 26.09.2017 © Сердюков К. Г. , Шульга Н. В.

References

1. Stopin, V. S. *Teoreticheskoe znanie*. Available at: <http://philosophy.ru/library/stepin/index.html>
2. Haken, H. (1977). *Synergetics. An Introduction Nonequilibrium Phase Transitions and Self-Organization in Physics, Chemistry and Biology*. Berlin: Springer-Verlag.
3. Budanov, V. G. (2009). *Metodologiya sinergetiki v postneklassicheskoi nauke i v obrazovanii*. Moskva Izdatelstvo LKI.
4. Hura, O. I. (2009). Profesiina samoorhanizatsiia vykladacha vyshchoho navchalnogo zakladu: teoretyko-metodolohichni aspekt. *Vyshcha osvita Ukrainy, 2. Dodatok 1: Tematychnyi vypusk « Nauka i vyshcha osvita v Ukraini: mira intehratsii»*, 32–42.
5. Domingues, P., Sampaio, P. & Arezes, P. M. *Management Systems Integration: a Synergistic Approach*. Available at: https://www.researchgate.net/publication/230838122_MANAGEMENT_SYSTEMS_INTEGRATION_SYNERGISTIC_APPROACH
6. Hatton, L. A. (2014). Synergistic Approach to Small Business Entrepreneurship. *Journal of Management and Marketing Research, 17*, 1–12.
7. Herciu, M. A. (2014). Synergistic Approach of Cross-cultural Management and Leadership Style. *Journal of International Studies, 7*, 106–115.
8. Bychkova, N. V. (2010). Stiiikist rozvytku suchasnoi korporatsii u konteksti systemno-synerhetychnoho pidkhdodu. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnogo universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky, 3–2 (152)*, 90–93.
9. Kosach, I. A. (2015). Derzhavno-pryvatne partnerstvo v konteksti systemno-synerhetychnoi paradyhmy. *Problemy i perspektivy ekonomiky ta upravlinnia, 2*, 49–55.
10. Riabenko, V. V. (2012, March 22–23.). Synerhetychnyi pidkhdid do upravlinnia potentsialom pidpriemstva. *Upravlinnia suchasnym pidpriemstvom*, 39–40.
11. Shevtsova, H. Z. (2016). *Upravlinnia pidpriemstvamy na osnovi kontseptsii orhanizovanoi synerhii*: dys. dokt. ekon. nauk: 08.00.04 – Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy (za vydamy ekonomichnoi diialnosti). Kyiv.
12. Khimchenko, A. M. (2013). Zovnishnie ta vnutrishnie seredovyshe funktsionuvannia korporatsii. *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny, 23.14*, 258–264.
13. Mykhailova, N. S. (2001). Kontseptsiiia udoskonalennia orhanizatsiino-ekonomichnogo mekhanizmu korporatyvnoho kontroliu v suchasnykh umovakh. *Visnyk ZHDTU, 4(58)*, 257–260.
14. Blair, M. M. (1995). *Ownership and Control: Rethinking Corporate Governance for the Twenty-first Century*. Washington: Brookings institution.
15. Umantsiv, Yu. M. (2012). *Korporatyvni struktury u hlobalnomu konkurentnomu prostori*. Kyiv: NNTS IAE.
16. Faris, R. M. (1991). *Corporate Networks and Corporate Control: The Case of the Delaware Valley*. Greenwood Publishing Group.
17. Perotti, E. & von Thadden, E.-L. (2006). The Political Economy of Corporate Control and Labor Rents. *Journal of Political Economy, 114*, P. 145–174.
18. Kniazeva, Ye. N. (2011). *Sistema i sreda: sopriazhenie slozhnosti, emerdzhentnosti i upravlencheskoi aktivnosti. Mezhdistsiplinarnye problemy sredovogo podkhdoda k innovatsionnomu razvitiuu*, 74–83.

Received 26.09.2017

©Serdyukov K. G., Shulga N. V.